

## KVANTI TATI VNI SVOJSTVA NA PROIZVODSTVOTO NA TUTUN VO R. MAKEDONIJA

Sne`ana Stojanoska<sup>1</sup>, Lazar Stojanoski<sup>2</sup>

<sup>1</sup>Instituti za tutun - Priilop

<sup>2</sup>Ekonomski fakultet - Priilop

### VOVED

Poznavaweto na kvantitati vne svojstva na proizvodstvo na tutun vo R.Makedonija se od posebno znaewe ne samo za oblagoroduvaweto na tutunot, tuku i za celokupnata stopanska i ekonomska aktivnost.

So primena na sovremeni metodi i sredstva za proizvodstvo neophodno e da se istra`uvaat tendencii te{to se javuvaat vo proizvodstvoto na tutun, zavistsnosta na obemot na proizvodstvo od faktori te koi go uslovuvaat, za{to stabilno proizvodstvo e osnova za razvoji stabilnost na celokupnoto tutunsko stopanstvo. Tutunskoto stopanstvo mo`e da pri donese za stabilizirawena ekonomskite tekovi, kako rezultat na negovata stabilna osnova, trgnuvai od povolnitate povr{ini {to ovozmo`uvaat proizvod-

stvo na tutun, povolnitate pove{no-klimatski uslovi, relativno sovremenata tehnologija vo finansi i zacijata, kadrovska baza i razvivenata nau-aktivnost.

I pokraj predizvikot na dvaeseti prvi ot vek, se nadevame deka primenata na novi tehnologii i antiupu{a-kata propaganda, nema da pri donesat da se namali proizvodstvoto na tutun vo Republika.

Vo trudov, na{eto vni manie }e go naso~ime na nekoj pove`ni kvantitati vni svojstva {to go karakteriziraat celokupnoto proizvodstvo na tutun. Kvantitati vната opservacija }e ni ovozmo`i dobi vave kvaliteta i informacijata osnova koja }e ni poslupi poprecizno predviduvawena proizvodstvoto na tutun i dobi vave na tutunskasurowina so visoka kvaliteta vrednost.

### MATERIJALI I METODI NA ISTRA@UVAWE

Kakomaterijal i zrabotka na ovoj trud koristenise podatoci od Analizite na statistiki i zvez{tai na Republiki ot zavod za statistika na R.Makedonija, i zvez{tai te od Ministarstvoto za zemjodelstvo {umarstvo i vodostopanstvo na R.Makedonija, kako i po{iroka literatura koja se koristi pri samata obrabotka na podatocite.

Site podatoci se tabelarno sredeni i obraboteni.

Vo obrabotkata na podatocite koristenise pove}emetodi od koi najmnogu analizite i ot, kako i metodot na komparirawena, kako platforma koristenise sekundarni i interni i sekundarni eksterni izvori na podatoci.

### Retrospektiva na nekoj kvantitati vni svojstva na proizvodstvoto na tutun vo R. Makedonija

Vo proizvodstvoto na tutun se slu-uvaat gol em broj promeni predizvikani od razli~ni faktori. Neкои od faktori te i maat permanentno negativno dejstvo. Imaj}i go toa predvid, na{ata aktivnost }e ja naso-

~ime kon elimi ni rawena naru{uva-kotovlijani e na oddelni faktori.

Povolnitate pove{no-klimatski uslovi kako i dolgogodi{nata tradicija za odgl eduvawena na na{i te prostori pret-

stavuvaat osnova za po{ i rok podem na proi zvodstvo na tutun vo R.Makedoni ja. Dosega{ - ni ot razvoj na proi zvodstvoto na tutun e osvaruvan so tendenci ja na porast i zabel e` i tel ni oscil aci i od godi na vo godi na. Za da se ovozmo` i pobrz porast na proi zvodstvoto na tutun, }e treba navremeno da se prezemat najsovremeni agrotehni -ki merki i sovremena mehani zaci ja, so { to }e dobi eme i sovremeno proi zvodstvo.

Pokraj zastapenosta na drugi te zemjodel ski kul turi na teri tori jata na R.Makedoni ja, tutunoproi zvodstvoto zazema posebno mesto, bi de}i na { ata Republ i ka

pretstavuva poznat svetski regi on.

Tutunot vegeti ra u{ te od { esnae setti ot vek, kako rezul tat na povol ni te po-- veno-kl i matski usl ovi se dobi vaat vi soko kval i tetni sorti tutun. Ako napravi me retrospekti va na proi zvodstvoto na tutun, a i stovremeno da sogl edame i neкои parameri { to go karaktari zi raat razvojt na proi zvodstvoto vo porane{ ni ot peri od, mo` eme da konstati rame deka vo peri odot 1972-1986 godi na (Tabel a1) kaj proi zvodstvoto ne se zabel e` uva tendenci ja na opa|awe, ni po povr{ i ni ni po brojot na proi zvodi tel i , naproti v o-i gl eden e porast na proi zvodstvoto.

Tabel a 1. Kvanti tati vni pokazatel i na proi zvodstvoto na tutun vo R.Makedoni ja za peri odot 1972-1986 godi na

Table 1 - Quantitative data on tobacco production in R. Macedonia, 1972 - 1986

Год. Year	Засадена површина ha Planted area, ha	Број на производители Number of producers	Произведена количина тони Tons	Принос по 1 ha/kg Yield, ha/kg
1972	28.736	69.687	28.983	1.000
1973	29.116	72.638	32.437	1.120
1974	30.003	71.539	27.978	930
1975	33.069	75.370	34.126	1.030
1976	32.581	79.508	33.721	1.030
1977	31.514	74.313	32.229	1.030
1978	29.422	67.836	31.154	1.070
1979	28.000	59.676	29.447	1.090
1980	26.556	55.355	23.587	889
1981	25.472	50.838	31.295	1.232
1982	27.127	60.259	35.895	1.330
1983	27.296	58.898	22.490	828
1984	26.017	53.722	30.719	1.185
1985	28.503	74.000	30.728	1.078
1986	30.233	80.256	35.029	1.185
<b>Просек Average</b>	<b>28.910</b>	<b>66.927</b>	<b>30.659</b>	<b>1.006</b>
<b>Подпериод: Subperiod</b>	<b>29.888</b>	<b>69.546</b>	<b>30.414</b>	<b>1.118</b>
<b>1972/80</b>	<b>27.441</b>	<b>62.995</b>	<b>31.026</b>	<b>1.144</b>
<b>1980/86</b>				

Proi zveden tutun po eden proi zvodi tel :

Peri od 1972/1986 458 kg.

Potperi od 1972/1980 437 kg

Potperi od 1980/1988 463 kg

I zvor: Zborni k na trudovi - I nsti tut za tutun - Pri l ep, 1988 godi na

I sto taka, ne postojat zabel e` i tel - ni otstapuvawa od godi na vo godi na. Prose-- noto godi { no proi zvodstvo e nad 30.000 toni . Najgol emo proi zvodstvo e posti gnato vo 1982 godi na - okol u 36.000 toni , i vo 1986

godi na nad 35.000 toni .

Vo peri odot 1972-1986 godi na zasa-- deni se prose--no okol u 29.000 ha so tutun. Obemot na zasadeni povr{ i ni e pogol em vo sedumdesetti te godi ni , potoa e zabel e` ano

soodvetno namal uvawe do 26.017 ha vo 1984 godi na. Stagnaci ja vo obemot na povr{ i ni te nastanuva po 1977 godi na.

Pokazatel i te za brojot na proi zvoditel i imaat sl i -na tendenci ja kako i za obemot na povr{ i ni te. Najgol em broj na proi zvoditel i anga` i ran vo proi zvodstvoto na tutun e zabel e` an vo 1986, t.e nad 80.000 proi zvoditel i , a najmal vo 1981 godi na - 50.838 proi zvoditel i . Prose-ni ot broj na

proi zvoditel i vo ovoj peri od i znesuva 66.927 proi zvoditel i .

I zvr{ enata anal i za na pri nosot po edini ca povr{ i na (kg/ha) poka` uva soodvetni osci l aci i pogodi ni . Najmal pri nos od 828 kg/ha e ostvaren vo 1983 godi na, a najgol em vo 1982 godi na-1330 kg/ha, i l i prose--ni ot pri nos vo dadeni ot peri od i znesuva 1006 kg/ha.

### Kvanti tati vni svojstva na proi zvodstvoto na tutun vo R.Makedoni ja za peri odot 1990-2004 godi na

Tutunot vo R.Makedoni ja i po devedesetti te godi ni sé u{ te zazema zna-ajno mesto kako vo zemjodel skoto taka i vo industri skoto proi zvodstvo. Podatoci te { togi prezen-

ti raat kvanti tati vni te svojstva na proi zvodstvoto na tutun za peri odot 1999-2004 godi na (Tabel a 2), poka` uvaat razl i -ni rezul -tati .

Tabel a 2. Broj na tutunoproi zvoditel i , zasadeni povr{ i ni i ostvareno proi zvodstvo na tutun za peri odot 1990-2004 godi na

Table 2. Number of tobacco growers, planted areas and realized production of tobacco, 1990 - 2004

Година Year	Број на тутуно-производители Number of growers	Засадени површини во хектари Planted area, in ha	Остварено производство во тони Realized production, in tons	Остварено производство тони/ha Realized production, t/ha	Остварено производство kg/производител Realized production, kg/grower
1990	38.809	20.825	16.452	0,79	423,92
1991	40.750	18.324	25.195	1,37	618,28
1992	49.348	22.497	26.502	1,18	537,04
1993	53.805	21.373	24.002	1,12	449,70
1994	35.416	14.864	18.862	1,27	532,58
1995	24.752	10.891	15.683	1,44	633,60
1996	27.110	11.738	15.412	1,31	551,75
1997	33.050	19.290	25.308	1,31	718,94
1998	54.661	25.016	32.746	1,31	550,12
1999	44.822	24.965	29.368	1,18	669,25
2000	37.617	22.785	22.175	0,97	540,66
2001	35.444	22.310	23.217	1,04	665,07
2002	34.247	20.338	22.911	1,13	669,00
2003	33.873	18.101	23.986	1,32	708,11
2004	31.871	17.717	21.630	1,22	678,67
<b>Вкупно Total</b>	<b>575.573</b>	<b>291.027</b>	<b>343.449</b>	<b>17,96</b>	<b>8.937,09</b>
<b>Просек Average</b>	<b>38.371</b>	<b>19.402</b>	<b>22.897</b>	<b>1,20</b>	<b>595,81</b>

I zvor: Stati sti -ki godi { ni ci na R. Makedoni ja (1992 - 2003)

Vo 1998 i 1999 godi na postoi tenden-  
ci ja na namal uvawe na brojot na tutunopro-  
i zvoditel i od 54.661 na 44.822, i l i za 18%.  
Posebno zabel e` i tel en e peri odot od 1998-

2004 godi na, koga brojot na tutunoproi zvoditel i se namal i l za 41, 70%, t.e od 54.661 na 31.871. Po osamostojuvaweto na R.Makedoni ja brojot na tutunoproi zvoditel i i znesuva

38.371. Vo proi zvodstvoto na tutun vo R.Makedonija po nejzi noto osamostojuvawe se anga`irani okol u 200.000 l uje, ili 10% od vkupnoto naselenie na Republ i kata, odnosno vo edno doma}i nstvo { to proi zveduva tutun anga`irani se 4-5 ~l enovi . I meno, gol em del od l uje to vo R. Makedonija svojata soci jal na i ekonomska sigurnost ja obezbeduvaat anga`iraji ja rabotnata sil a vo proi zvodstvoto na tutun.

Ako gi pogl edneme zasadeni te povr{ i ni , mo`e da zabel e` i me skokovi ti promeni od edna vo druga godi na, t.e postoi neramnomernost. Po 1998 godi na o-i gl edno e namal uvaweto na zasadenata povr{ i na od 25.016 hektari na 17.717 hektari vo 2004 godi na, ili za 29,18%. Ova namal uvawe vo gol ema korel aci ja so brojot na tutunoproi zvoditel i .

[ to se odnesuva do ostvarenoto godi { no proi zvodstvo na surov tutun, po 1998 godi na o-i gl eden e opa}a~ki trendi toa od 32.746 na 21. 630 toni vo 2004 godi na, ili vo procenti toa i znesuva 33,95%.Ova namal u-

vawe doa}a kako rezul tat na namal uvaweto na brojot na proi zvoditel i i zasadeni te povr{ i ni pod tutun.

Ostvarenoto proi zvodstvo po hektar se dvi `i vo grani ci te od 1,04 do 1,44 toni / hektar surov tutun, so i skl u~ok na 2000 godi na koga bi l e ostvareni 0,97 toni /hektar. Po 2000 godi na zabel e` ano e konti nui rano zgol emuvawe na proi zvodstvoto na surov tutun po hektar.

Ako, pak, pogl edot go svrti me kon ostvarenoto proi zvodstvo na surov tutun po proi zvoditel , vo anal i zi rani ot peri od toa i znesuva 595,81 kg. Vo posl edni ve ~eti ri godi ni zgol emuvaweto na proi zvodstvoto na tutun po proi zvoditel se dvi `i od 665,07 do 708,11kg. Poznat e f aktot deka brojot na ~l enovi vo edno doma}i nstvo i znesuva 4-5, a prose~noto proi zvodstvo na surov tutun po ~l en, vo anal i zi rani ot peri od i znesuva okol u 151 kg, dodeka vo 1999-2000 godi na i stoto i znesuval o 126 kg, { to pretstavuva zgol emuvawe za 25 ki l ogrami .

#### Dvi `ewe na otkupnata cena i otkupeni ot tutu vo R.Makedonija vo peri odot 2000-2004 godi na

Vrednosni te pokazatel i za proi zvodstvoto na tutun, poto~no otkupnata cena i vkupnata vrednost, davaat pojasna pret-

stava za tendenci i te { to se sl u~uvaat vo proi zvodstvoto na tutun vo R. Makedonja.

Tabela 3. Dvi `ewe na cenata i otkupot  
Table 3. Price fluctuation and purchase

Година Year	2000	2001	2002	2003	2004
Откупна цена den/kg Purchase price	130	90	80	120	90
Откупени количини тони Purchased amounts, in tons	22.175	23.217	22.911	23.986	21.630
Вредност на откупен тутун во денари Value of purchased tobacco, in denars	2.882.750.000	2.089.530.000	1.832.880.000	2.878.320.000	1.946.700.000

I zvor: Dneven vesnik "Dnevnik" od 31.01.2006 godi na

Spored podatoci te vo tabelata mo`e da se konstata deka vo periodot 2000-2004 godina ne se zabele`uvaat vidni odstupuvawa po odnos na otkupeni koli`ini na tutun vo ovoj petgodis`en period. Najgol emi koli`ini na tutun otkupeni se vo 2003 godina - 23,986 tona, a vo ostanate godini podatoci te za otkupeni koli`ini na tutun se pribli`no ednakvi, t.e. bez nekoj vidli odstupuvawa. Za opalawena otkupeni koli`ini na tutun vo najgol emamera pri donelagol emata fluktuacijana otkupniteleni. Vo referentniot period otkupnata cena se namalila od 130 den/kg. vo 2000 na 90 den/kg. vo 2004 godina, ili vo relativni pokazatelii stoto znesuva 33,77%.

U`te pofrapantni se podatoci te {to se odnesuvaat na vrednosta na otkupeni otutun. Vo 2000 godina za otkup na tutunot se vlo`eni 2.882.750.000 denari, a vo 2004 godina tie sredstva se namalile samo na 1.946.700.000 denari.

Ovaa kvantifikacijane pobitno po-

ka`uva dekanani vo nadr`avanemameizgradenokonzi stentnapoliti ka koja }e goregulira proizvodstvona tutun kako vaden segment od stopanstvona R.Makedonija. Dokolku dr`avata saka tutunot da pretstavuva strate{ki proizvod, mora da donese Zakon za tutun, baziran na kvalitativno-kvantitativna analiza, za prethodnite, sega{nitetidnitetetendencii votutunoproizvodstvo.

Dokolku sakame vidni otperiod da go zgol emime proizvodstvona tutun. Vo R.Makedonija, ili vo najmalamera da go so-uvame prose-noto proizvodstvo od okolu 23000 tona ostvareno vo poslednive pet godini (2000-2005) neminovna e implementacijana naukata i tehnikavotutunoproizvodstvo. Izmeneite tradicionalni naviki na tutunoproizvoditelite i pri menanana sovremena mehancija vo gol emamera }e pri donese da se zgol emi produktivnosta votutunoproizvodstvo.

## ZAKLU^OCI

Vrzosnovana prezentiranata problematika i izvr{enata analiza na nekoj kvantitativni svojstva na proizvodstvona tutun vo R.Makedonija, mo`at da se doneat slednive zaklu`oci :

1. Pokraj zastapenosta na drugi zemjodelski kulturi na teritorijana R.Makedonija, tutunot zazema posebno mesto, bi de}i Makedonija e poznat svetski region za proizvodstvona tutun.

2. Tutunot vo R.Makedonija re{ava vanni problemi se od interes za na{ata Republika. Sonego se pokrivaat potrebita tutunskata industrija za proizvodstvona cigari.

3. R.Makedonija od tutunot ostvaruvagol emneto - devizenefekt, {to vo gol emamera vl i jae vrz namal uvaweto na nejzivot vkupen trgovski deficit.

4. Dosega{ni ot razvoj na proizvodstvona tutun e ostvaruvan sotendencijana porast, no isozabele`itelni oscilacii od godina vo godina. Zavistosnost od op{tite uslovi na stopanisuvawe, razvojot na tutunoproizvodstvoto osciliral, se zajaknuval

ilioslabnuval, koli`inite rastel e ili opalale. Na toa, pokraj ostanatoto, deloval e istimulaciete, odnosno otkupniteleni. Niski te otkupniteleni na surovi ot tutun rezultiraat vo slabazainteresiranost na proizvoditelite za natamo{no proizvodstvo i vana-itelno opalawena zasadenite povr{ini

5. Poalaji od dosega{nitetidniva, tutunoproizvodstvona R.Makedonija iponatamujemazna-ajno mesto vo zemjodelieto, so cel da se ovozmopobrzporast na proizvodstvona }e treba navremeno da se prezemat soodvetni merki.

6. Vodeneniuslovi postoi pazarkoj{to mo`e da apsorbira pogol emi koli`ini na tutunoproizveden vo R.Makedonija. Ova od svoja strana ovozmova ostvaruvawepogol em devizen pri l i v koje od prvostepeno zna-ewe za na{ata Republika.

7. I pokraj agresivnata kampava protivpu{eweto {to se vodi vo svetot, tutunot u{tedel go vreme }e zazema zna-ajno mesto vo zemjodelsko-prehranbeni ot sektor na R.Makedonija i }e bi de zna-aen f i nansi ski izvor kako za naselenieto, taka i za dr`avata.

## LI TERATURA

1. Podatoci od Dr`avni ot zavod za stati sti ka na R. Makedoni ja.
2. Godi { en zemjodejski i zve{ taj, 2004 god. - Mi ni sterstvo za zemjodel stvo { umarstvo i vodostopanstvo na R.Makedo ni ja.
3. Stati sti -ki pregl edi - pol edel - stvo, ovo{ tarstvo i l ozarstvo vo R.Makedo ni ja -1999-2004
4. Dneven vesni k "Dnevni k" od 31.01.2006 godi na.
5. Anaki ev.,B.,1973. Tutunoproj z vodstvoto vo soci jal i sti -ki te zeml odel ski organi zaci i vo Pri l epski ot reon i i znao -|awe raci onal ni organi zaci i na i stoto, Pri l ep, R.Makedoni ja
6. Anaki ev B.,1985. Produkti vnost na trudot vo tutunoproj zvodstvoto i mo`nosti za nejzi no zgol emuvawe. Godi { en zborni k na zemjodel ski f akul tet- Skopje.
7. Anaki ev., B Pe{ evski M., 1988. Korel aci ja pome|u nekoj pova`ni f aktori na proi zvodstvoto i kol i -i nata na proi zveden tutun. Zborni k na trudovi -l nsti tut za tutun-Pri l ep, 14-ti Si mpozi um za tutun, Ohri d 2-3 oktombri ,1988.
8. Koneski M. i sor.,1982. Ekonomski sostojbi i probl emi vo tutunskoto sto panstvo vo R.Makedoni ja, Pri l ep, R.Makedo ni ja.
9. Kol ekti ven trud, rakovodi tel na ti mot Koneski M., 1989. Prou-uvawe na proi zvodstveni te tro{ oci kaj ori ental - ski te tutuni i ni vni ot soodnos so tro{ oci te na proi zvodstvoto kaj krupnol i sni te tutuni vi rxi ni ja i berl ej, Pri l ep.
10. Mi ceski T., 2005. Vi i jani e na ekonomsko-soci jal ni te f aktori vrz tutu noproj zvodstvoto vo R.Makedoni ja. Tutun br.5-6,127-137, Pri l ep, R.Makedoni ja.
11. Usal eski V., Emeq Tuna., 2005. Mestoto i ul ogata na tutunot vo i zvozn o- uvoznite transakcii na Republ i ka Makedoni ja. Tutunbr.5-6,138-145, l nstitut za tutun- Pri l ep, R. Makedoni ja.
12. Stojanoska S., Stojanoski L., 2005. Kvanti tati vni te i kval i tati vni te promeni na rabotnata sil a - f aktor za zgol emena produkti vnost vo proi zvodstvoto na tutun vo R. Makedoni ja. Tutun br.3-4,87-92. Pri l ep, R.Makedoni ja.

## QUANTITATIVE CHARACTERISTICS OF TOBACCO PRODUCTION IN THE REPUBLIC OF MACEDONIA

**S. Stojanoska<sup>1</sup>, L.Stojanoski<sup>2</sup>**

<sup>1</sup>*Tobacco Institute - Prilep*

<sup>2</sup>*Faculty of Economy - Prilep*

### SUMMARY

Knowledge on the quantitative characteristics is of a special importance in tobacco breeding. It offers a possibility for taking the proper direction in tobacco selection in order to develop varieties that will be more superior than the existing ones.

All of this imposes another problem; to present the quantitative characteristics of tobacco production itself. Today, in a period of transition, when various changes occur, there are big oscillations in tobacco production, too.

In this paper we'll try to make clear presentation of some major quantitative properties which characterize tobacco production in the Republic of Macedonia as a whole. This is the only way to increase the production and to obtain a high-quality tobacco raw. For this reason, it would be necessary to develop a concept and a strategy for solving the problems that detain the development of tobacco production in the Republic of Macedonia.

*Author's address:*

*Snezana Stojanoska  
Tobacco Institute-Prilep  
Republic of Macedonia*